

Neokonservatisme — et nyt amerikansk magtcenter

Peter Steinfelds: *The Neoconservatives - the men who are changing American politics*, New York: Simon and Schuster, 1979.

Det er altid spændende at se konservatisme udfolde sig mere eller mindre diskret når samfundsændrende kræfter sætter ind.

I USA er der ikke mange traditioner at byde på - og derfor kommer konservatisme da også til at betyde noget andet, nemlig *liberalisme*, som på den anden side er en systemangivelse for ændringer i et samfund. Lad falde, hvad ikke kan stå af sig selv. På den anden side, som Clinton Rossiter skrev i 1956, da han søgte at placere efterkrigstidens konservatisme »Inconsistency rarely bothers the American mind. On the contrary ...«. Rossiter fandt den gang, at den amerikanske konservatisme havde en helt bedrøvelig intellektuel opbakning og struktur: »... We must conclude, that its intellectual performance has been inexcusably feeble and disordered« (p.225 i *Conservatism in America*, New York: Knof, 1956). Og videre »In the realm of ideas, the American conservatism has proved an impotent failure.« (p.235) - hvilket var så meget mere beklageligt, som den praktiske politiske konservatisme stod i fuldt flor. Rossiter ser med bedrøvelse tilbage til slutningen af 17hundredetallet, hvor statsmændene omkring konstitutionens affatning havde den rette - også intellektuelle støbning. Og endelig kunne man den gang varme sig ved Edmund Burkes fine tanker (*Reflections on the revolution in France* fra 1790).

Dette er der rettet op på. Amerikansk konservatisme har igen fået sin intellektuelle profil. For snart tre år siden kom Peter Steinfelds bog *The Neoconservatives - the men who are changing America's politics*. Der er mange gode grunde til, at det er blevet en bestseller, og jeg skal komme ind på et par stykker af dem. For det første er der tale om, som Steinfelds kalder det, en te-klub. Der er ikke tale om at neokonservatismen er en massebevægelse. Nej, i den her anvendte omtale er der tale om en udsøgt gruppe intellektuelle - enten nuværende eller tidligere professorer, der er gået i konservatismens tjeneste. Det er prominente folk som f. eks. den nuværende formand for den amerikanske forening for politisk forskning (APSA), Seymour Martin Lipset og andre af tilsvarende - eller nogenlunde tilsvarende - kaliber som Aaron Wildavsky, Samuel Huntington, Robert Nisbet, Nathan Glazer, Irving Kristol, Daniel Moynihan og Daniel Bell. De tre sidste får en meget omhyggelig personlig beskrivelse i et kapitel hver. Bortset fra, at det er en meget omhyggeligt og tilsyneladende sober gennemgang af personer, deres vær-

ker, karriere og politiske liv, så kan det ikke undgås, at det specielt er på det amerikanske marked, sådanne celebre historier sælger godt.

Den anden grund til, at bogen har fået så stort et gennemslag er - så vidt jeg kan bedømme - at der er tale om en væsentlig og meget grundig, velskrevet gennemgang af hvorledes en politisk vigtig strømning er blevet understøttet på det ideologisk formulerede plan.

Først giver Steinfelds en beskrivelse af hvorledes, det rent faktisk lykkedes industriens stærke kræfter at få sadlet om fra en ultrakonservatisme til noget, der var mere intellektuelt acceptabelt. Det skete gennem institutioner som American Enterprise Institute (den konservative pendent til Brookings Institute), hvor linien blev blødere, men honorarerne ikke mindre. Når forfattere pludseligt blev tilbudt 4.000 \$ for et 30-40 siders manuskript, de var vant til at få en tiendedel for, så skete der noget. »It certainly clears ones calendar and concentrates the mind.« (p.13).

Beskrivelsen, som Steinfelds foretager, er meget loyal over for gruppen. Måske vel loyal. Som radikal (katolik) må han enten have lagt store bånd på sig selv, eller virkelig være blevet fanget ind af sit stof. Ligeledes forekommer hans beskrivelse af de neokonservatives credo at være ganske rimelig og i overensstemmelse med hans egen vurdering, som den hist og her kommer til udtryk. Den bagvedliggende samfundsmæssige krise analyseres i øvrigt på nogenlunde samme vis af flere europæiske radikale forskere (f.eks. Jürgen Habermas).

Steinfelds opstiller de neokonservatives credo - eller analyse i seks punkter (p.53 ff):

1. En autoritetskrise, der kan udtrykkes som en tilidskrise fra befolkning over de etablerede politiske institutioner, hvorved den sociale stabilitet er truet.
2. En kulturel krise, som først og fremmest udtrykker sig ved en moralsk opløsning, der ligeledes truer den sociale stabilitet.
3. Politisk »overload«. De politiske institutioner har forsøgt at overkomme for meget og har derved banet vejen for autoritetskrisen.
4. I lyset af disse krisetegn mener de neokonservative, at regering og administration bør få genskabt sin autoritet ved beskyttelses- og forsvarsaktioner.
5. Endelig mener de neokonservative, at den internationale vakkende balance kun kan blive bragt i

orden ved et stabilt enigt system »hjemme«. Dette kræver en ny understregning af den kommunistiske trussel og af den trussel, der kommer fra den del af den tredje verden, der ikke accepterer de liberale værdier.

Det er skarp kost. Men dels er den sat ind i meget velargumenterede rammer hos de neokonservative og dels giver Steinfelds en så nuanceret beskrivelse af de forskellige elementer i neokonservatismen, at denne bog så absolut kan anbefales. Og den kan ikke mindst anbefales i lyset af forskellige europæiske tendenser til højredrejning - om end europæiske intellektuelle (bortset fra visse kredse i Frankrig) ikke har givet konservative deres støtte. Det er indtil videre kun ret enlige fugle de europæiske konservative har i deres voliere.

Steen Sauerberg
Institut for Samfundsfag
Københavns Universitet

Valgkampe i TV og radio

- disputats om indholdet af valgudsendingerne i 1971, 1973 og 1975.
Karen Siune, Valgkampe i TV og radio, Århus: Politica 1982.

Karen Siune fra Institut for Statskundskab i Århus blev i foråret den fjerde dr.scient.pol. ved at forsvare en disputats om indholdet af de tre første valgkampe i 1970'erne.

Inden for den samfundsvidenskabelige forskning har der været relativ beskeden behandling af den politiske massekommunikation - det har derimod ikke skortet på debatliteratur og almindelig opmærksomhed omkring mediernes politiske rolle. Debatten har gået lige fra postulatet omkring mediernes almagt til det naragtige i det offentlige valgscirkus, som kun kan medvirke til at forvrænge og undergrave »seriøs politik«. Det er derfor med glæde, man må hilse, at dette centrale emne kan få nogle mere nøjterne ord med på vejen. Og heldigvis ser det ud til, at der er tale om en almindelig forskningsmæssig opblomstring på området i Skandinavien. I år er der således kommet både en norsk bog af Ragnar Waldahl: *Massekommunikasjon og politisk deltagelse* og en svensk af Kent Asp (m.fl.): *Väljare, partier, massmedia*.

A propos det nordiske perspektiv, så har Karen Siune netop taget sit overordnede/teoretiske udgangspunkt i Norsk/Svensk litteratur. Den ene vinkel stammer fra Einar Østgaards banebrydende værk fra 1961 om *nyhedskriterier*, som blev egentlig internationalt kendt efter Galtung-Ruges artikel i 1965. Ud fra disse kodificeringer af journalisters nyhedsvurderinger opbygger Karen Siune en del af sine hypoteser. En anden betydelig del af sine hypoteser henter Karen Siune sit grundlag fra i svenskeren Kai Kronwall's disputats, som er en indholdsanalyse af det svenske riksdagsvalg i 1970. Det er først og fremmest til hypoteser om valgenes hovedemner, hun har hentet inspiration fra Kronwall.

Yderligere henter hun inspirationsgrundlag for sit arbejde fra amerikanske arbejder med indholdsanalyse - som der i øvrigt er en fortrinlig gennemgang af - idet den yderligere er sat i relation til den anglo-amerikanske forskning omkring politisk massekommunikation. Det er en vægtning, der har en vis rimelighed, da den største forskning internationalt set har ligget her, for så vidt angår kvantitative metoder. Det er denne orientering Karen Siune har in mente, når hun siger, at »... der trækkes her også på en del generel accepteret teori, som ikke er nærmere specificeret«. (p.56). Det betyder, at hun i praksis følger den indholdsanalytiske klassiker Berelson ved at kvantificere og analysere udsagns manifeste

indhold. Den naturvidenskabelige metode er udgangspunktet - og Karen Siune mener da også, at hun dermed har baseret sin undersøgelse på metoder og analyser, der er internationalt anerkendte og robuste. Vel så. Men der har da også været en ikke ubetydelig debat - ikke mindst i Europa - om den kvantitative metodes begrænsninger set i lyset af den kvalitative muligheder. Denne debat bliver af Karen Siune reduceret til et spørgsmål om, hvor på kontinuet mellem det kvantitative og det kvalitative man befinder sig i sin forskningsindretning. Nu er der ingen tvivl om, at der ligger mange muligheder i den kvantitative indholdsanalyse. Der er muligheder for at indfange skjulte strukturer, som man kun kunne komme frem til tentativt ved en kvalitativ metode. Men når man som Karen Siune forbliver på det manifeste plan - og i øvrigt ikke har TV-billedet med i analysen - må det være klart, at der ikke er tale om et kontinuum over til en kvalitativ metode. Der er et spring - og springet ligger ikke mindst, hvor der anvendes ironi. Lige så snart et udsagn skal forstås som noget andet end dets pålydende, går det galt for den kvantitative indholdsanalyse - og det giver større vanskeligheder, end Karen Siune mener, man blot kan klare ved en dyrere kodning. Et stjerneeksempel på en type indhold, som den kvalitative ville være såre uegnet til at behandle, er Marcus Antonius' tale i Julius Cæsar: »Jeg kommer ikke for at prise Cæsar, men for at begrave ham«. Det passer ikke. Lige så lidt som Marcus Antonius mener, at Brutus og de andre, der dræbte Cæsar, er »hædersmænd«. Ej heller, at det ikke er hensigten med talen at opfordre til oprør. Der er ikke et ord i talen, der ikke har den modsatte betydning af dets pålydende. Det er klart, at der også i vore dages offentlige taler anvendes ironi og underforståethed. Kommunikation foregår i en konkret tekst eller symbolmiljø, som det kaldes i kommunikationsslang, og som rent faktisk er belyst herhjemme og på samme valg, som Karen Siune undersøger. Det er gjort af Bo Fibiger, hvis resultater ville have givet dybde til større dele af Karen Siunes undersøgelse.

Heldigvis må man på den anden side sige, at Karen Siune ikke har været så hæmmet af den kvantitative indholdsanalyse, at hun ikke godt har kunnet opstille hypoteser og arbejde med dem, uden at hun har haft synderlige muligheder for at verificere dem. Det er blevet mere interessante hypoteser, end hvis

hun havde holdt sig til den kvantificerbare sikre område.

Ud fra de forskellige tidligere arbejder inden for politisk massekommunikation opstiller Karen Siune som nævnt en serie hypoteser. 11 hovedhypoteser og inklusive underhypoteserne 18 i alt. Hensigten er så at verificere eller falsificere dem ud fra den kvantitative analyse. Måske vel skarpt sagt så mislykkes det også ud fra læsning af egne tabeller. I stedet kommer der mange spændende resultater frem, som er med til at belyse hypotesernes problemfelt.

Det interessante ligger, for mig at se, på fire hovedområder: hvilke grupper refererer partierne til i samfundet? hvilke emner tager partierne op i valgkampen? hvordan forbinder partierne forskellige sagsområder? og hvordan har udviklingen været fra gyldne valglofter og flæsk til her-og-nu problemer?

Partiernes referencegrupper

Der er en hel klar tendens til at venstrefløjen - inklusive Socialdemokratiet koncentrerer sig om deres oprindelige støttegruppe: arbejderne. Det pudsige er dog, at Socialistisk Folkeparti har flere svinkeærinder end de andre socialistiske partier. De lægger f.eks. vejen om pensionisterne i 1973, og - hvad der ikke fremgår af tabellen - er de det eneste parti, der i 1971 overhovedet omtaler funktionærer i noget omfang (15 pct. mod et gennemsnit på 2 pct.). Dette svarer i øvrigt også rimeligt til den vælgertilgang, de har fået.

Omvendt er der på den ikke-socialistiske side en utrolig skiften fra referencegruppe til referencegruppe. Kun Kristeligt Folkeparti synes at være stabile over for de kære børn. Det mener Karen Siune blot er et udslag af at »... budskabet har karakter af ide-

ologi ...« (p.255). Det kunne måske dog være rimeligt også at se venstrefløjens appel til arbejderne som et udslag af ideologi - og så kan man i øvrigt undre sig over, at hele den ikke-socialistiske fløj er blevet så udflydende. Specielt må det nok undre, Venstre har glemt sine bønder og de konservative deres selvstændige og højere funktionærer, som trods alt er væsentlige kernegrupper, der ikke længere stemmer helt automatisk på dem.

Det er således ikke helt på sin plads, at mene, undersøgelsen af gruppereferencerne synes at understøtte Karen Siunes - endda reformulerede hypotese 4: »Ethvert parti vil gennem sin kommunikation til vælgerne forsøge at beholde sine tidligere vælgere (såfremt partiet ikke er nyt og dermed uden tidligere vælgere), og vil på samme tid forsøge at få stemmer fra nabopartierne« (p.264).

Der har i øvrigt været en glidning i retning af, at stemmeafgivning mere og mere er blevet afhængig af politiske emner og mindre og mindre af sociale grupper. Det er et problem, der kunne have været gjort mere ud af - ikke mindst fordi en tilsvarende udvikling har fundet sted i f.eks. Sverige, og alligevel synes klasseskelle at have større betydning for den svenske politik og partiernes propaganda. Der er en interessant antydning af problemet på side 261.

Hvilke emner tager partierne op i valgkampen

Valget i 1971 kom først og fremmest til at dreje sig om skatter, men det lykkedes faktisk journalisterne - på trods af partiernes store modstand - at få EF-spørgsmålet trukket ind. I 1973 var der mere entydigt tale om et skattevalg, hvor journalisterne dog fik klemte uddannelsesspørgsmål ind. Ud fra de almindelige konjunkturer blev 1975 et valg, der pri-

Tabel 1. Partiernes referencegrupper ved valgkampene i radio og tv 1971, 1973 og 1975. Pct.

	1971		1973		1975	
DKP	arbejdere	(46)	arbejdere	(30)	arbejdere	(47)
VS	arbejdere	(73)	arbejdere	(44)	arbejdere	(50)
SF	arbejdere	(25)	pensionister	(31)	arbejdere	(25)
SD	arbejdere	(29)	arbejdere	(17)	arbejdere	(29)
RV	pensionister	(44)	pensionister	(27)	lønmodtagere	(35)
Krf	børn	(38)	børn	(42)	børn	(27)
Rfb	børn	(38)	unge	(20)	arbejdsløse	(22)
CD	—		parcelhusejere	(23)	parcelhusejere	(27)
V	pensionister	(37)	børn/lønmodt.	(23)	lønmodtagere	(18)
K	unge	(26)	parcelhusejere	(23)	lønmodtagere	(22)
Frp	—		børn	(18)	arbejdere	(18)

Kilde: Karen Siune pp. 239-243.

Note: Der var 11 referencegrupper i 1971 og 13 i 1973 og 1975. Tallene i parentes angiver, hvor mange referencer ud af 100 pct. - der var møntet på den pågældende gruppe. Fremskridtspartiet havde flest referencer til de offentligt ansatte, men da der overvejende var tale om negative referencer, er de her udeladt.

mært drejede sig om arbejdsmarkedet og arbejdsløshed. Og igen lykkedes det journalisterne at klemme et andet problem ind, nemlig spørgsmålet om hvem, der kunne tænkes at danne regering. Samspillet mellem politikere og journalister er et meget spændende problem, som materialet faktisk giver gode muligheder for at belyse. Desværre er problemet mindre med end oplægget og konklusionerne giver grund til at tro. På side 121 oplyses det således direkte at hypoteser om samspillet mellem politikere og journalister ikke er medtaget.

I den nu internationalt meget berømmede artikel sammen med Ole Borre om mediernes dagsordensættende funktion (*Journal of Communication*, 1975, vol. 21) kommer hun faktisk længere end i dette afsnit. Da en stor del af afhandlingen alligevel stammer fra tidligere offentliggjorte arbejder, kan det undre, at netop denne artikel ikke er trukket ind endsige refereret.

Hvilken ideologi ligger der i partiernes sammenstilling af emneområder?

For det første er det værd at bemærke, at nogle partiers ideologier er rimeligt lette at dechifrere. Sagt med Karen Siunes ord: Der er en beskedent samforekomst af emner i samme »uafbrudte taleenhed«, som er analyseenheden for hele undersøgelsen. Det viser sig at partierne rimeligt (se pp.181 ff) let falder i tre grupper. De partier, der er ideologisk komplicerede i deres udsagn, er kommunisterne og Retsforbundet, i mellemgruppen kommer VS, SF og Venstre medens de radikale, Kristeligt Folkeparti og Fremskridtspartiet er de enkleste. Hertil kommer at de konservative varierer kraftigt i deres kompleksitet og socialdemokraterne bliver enklere og enklere over de tre valg. Dette er i øvrigt i modstrid med Karen Siunes konklusion om, at venstrepartierne er mest komplicerede i deres budskaber.

Det kan partierne vel selv lære noget af, specielt når de nærlæser de pågældende tabeller (pp.181-211), hvor der også er en fordeling på hvilke emneområder, der kobles sammen. Og netop denne analyse af emnekoblingen hos de forskellige partier - som det vil føre for langt at referere her - giver noget metodisk og indholdsmæssigt nyt om partiernes »verdensbilleder« eller ideologier om man vil.

Hvordan har udviklingen været fra de gyldne valgløfter og flæsk til her-og-nu problemer?

Partiernes igangværende arbejde - vi er her-og-nu - er klart blevet den vigtigste tidsdimension i partiernes udsagn. Vi lever ikke længere i de gyldne løfters tid. Det gælder om at blive hængende på tinge. Dette er blevet endnu mere accentueret efter de store bølger omkring folketingsvalget i 1973. Men i øvrigt har det altid været et journalistisk kriterium for en god nyhed. Og det kan derfor undre, at Karen Siune først havde en hypotese (10.4) om, at politikerne var mere her-og-nu orienteret end journalisterne. Deref-

ter ændrede hun den til det modsatte til trods for, at forskellene er forbløffende små - om end de er systematiske. Det spændende i resultaterne er dels den nævnte overensstemmelse mellem politikere og journalister og dels, at man kan konstatere, at begge parter er ved at tabe såvel det historiske som det fremadrettede perspektiv i politik. For partiernes vedkommende synes det at være et ængsteligt forsøg på at blive i folketinget.

- - -

Som det måske fremgår af det foregående, så mener jeg helt klart, at der er tale om et stort og massivt arbejde, hvorfra der kan hentes mange spændende oplysninger for den, der er interesseret i partier og kommunikation. Det er den første kvantitative indholdsanalyse af valgudsendinger i ætremedier, der er gennemført i Danmark. Der er gjort et omfattende og fortjenestefyldt arbejde. Men på grund af metodens begrænsninger og konsistens - samt dokumentationsproblemer må man sige, at i vanlig videnskabelig forstand er hypoteserne stadig i bedste fald interessante påstande.

Steen Sauerberg
Institut for Samfundsfag
Københavns Universitet

Ministeriernes kommissioner og udvalg

Oversigt pr. 1. januar 1982.

Statsministeriet og det administrative bibliotek, juni 1982.

For de, der interesserer sig for ministeriernes kommissioner og udvalg, har det altid været et savn, at der ikke forelå en samlet og systematiseret oversigt over disse organer. Nok har de enkelte ministerier siden 1919 over for statsministeriet indgivet indberetninger om »ikke-permanente kommissioner, nævn og udvalg af kommissionslignende karakter«, men disse indberetninger har ikke blot været vanskeligt tilgængelige, de var også af svingende kvalitet. Det var tydeligt, at nogle ministerier forvaltede indberetningspligten mere lemfældigt end andre. Det betød, at man ikke kunne være sikker på, om ministerierne nu også havde fået alle relevante kommissioner og udvalg med, ligesom oplysningerne om de udvalg og kommissioner, der var taget med, ofte var mangelfulde og kun med forsigtighed kunne danne baggrund for en sammenligning på tværs af ministerier.

Man må derfor hilse velkommen, at statsministeriet og det administrative bibliotek nu har udsendt en samlet oversigt over kommissioner og udvalg som en egentlig publikation. Det er hensigten, at oversigten skal publiceres løbende hver år.

Beskrivelsen af de enkelte kommissioner og udvalg er systematiseret efter et gennemgående sæt af baggrundsoplysninger - eller paradigma, som det noget højtideligt hedder i indledningen. Det drejer sig om 1) kommissionens/udvalgets navn, 2) tidspunkt for nedsættelse, 3) angivelse af kommissorium/arbejdsopgaver, 4) beskrivelse af det hidtidige arbejde, herunder om opgaven består i udarbejdelse af lovforslag, eller ændringer i gældende love, 5) afgivne og/eller forventede delbetænkninger, 6) forventet tidspunkt for arbejdets afslutning, 7) formand, 8) medlemmer og 9) sekretær/sekretariat. Fordelen ved dette »paradigma« er selvsagt, at det åbner mulighed for sammenligning på tværs af ministerier og over tid.

Publikationen indeholder endvidere et udmærket emneregister. Men ingen er som bekendt fuldstændige. Det gælder også for denne publikation. Når nu det administrative bibliotek har besluttet at spendere ressourcer på at offentliggøre en årlig oversigt over kommissioner og udvalg, vil jeg mene, at man får mere for pengene, hvis følgende forslag til forbedringer imødekommes. For det første bør oversigten også omfatte de underudvalg og arbejdsgrupper, der er knyttet til forskellige kommissioner og udvalg. For det andet burde man overveje, om »paradigmet« ikke skulle udvides et par punkter f.eks. en op-

lysning om, hvem der har taget initiativ til udvalgets nedsættelse (folketinget, interesseorganisationer, administrationen selv eller andre) og et aktivitetsmål (mødeaktivitet). For det tredje burde man sørge for, at de baggrundsoplysninger, der indgår i den systematiske beskrivelse, rent faktisk er udfyldt. Det er eksempelvis påfaldende, at rubrikkerne vedrørende det hidtidige arbejde i kommissionen/udvalget, afgivne og eller forventede betænkninger og forventet tidspunkt for arbejdets afslutning så godt som aldrig er udfyldt. Og det skyldes vel ikke, at det ifølge sagens natur er umuligt at udfylde disse rubrikker? For det fjerde ville det være gavnligt, om oversigten blev suppleret med et personregister.

Lad det nu være. Som oversigten foreligger nu, er det en guldgrube af oplysninger. Det gælder hvad enten man er interesseret i kvindernes (ringe) repræsentation i komitesystemet, interesseorganisationernes deltagelse i formuleringen og administrationen af offentlig politik eller kontaktflader mellem den private og offentlige sektor, osv., osv. Det er også en guldgrube hvis man er på jagt efter administrative finurligheder, og selve udbredelsen af disse kommissioner og udvalg får én til at tænke på Churchill's vredesudbrud i en diskussion om tilsvarende komiteer og udvalg i England: »We are overrun by them like the Australians by the rabbits«.

Lars Nørby Johansen
Institut for offentlig
økonomi og politik,
Odense Universitet

Forskningsstyring og forskningsmiljø

Flemming Agersnap m.fl., København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 1982, 337 pp., pris kr. 128.-.

Professor ved Handelshøjskolen i København Torben Agersnap fyldte 60 år i sommeren 1982, og en kreds af kolleger med tilknytning til Institut for Organisation og Arbejdssociologi hyldede ham i den anledning med et festskrift med titlen »Forskningsstyring og forskningsmiljø«. En yderst velvalgt titel må en gammel forskningsrådskollega til Torben Agersnap nok sige, - for få har haft så meget at gøre med styring og miljø inden for den samfundsvidenskabelige verden som fødselaren. Men det er en helt anden sag.

Festskrifter minder ofte lidt om gammeldags lagkageevyer og er derfor også tit vældig morsom læsning. I dette tilfælde har forfatterne disciplineret sig selv mere end man er vant til at se, når det er IOA, der taler, men det forhindrer heldigvis ikke resultatet i at være læseværdigt, tankevækkende, ja ind i mellem virkelig spændende læsning. Ingen dårlig hyldelse til den tresårige.

Det samlende ligger i, at en række forskere har påbegyndt et projekt, der beskæftiger sig med forskellige aspekter af forskningsstyringens problematik. Man aner næsten, at der er tale om et modtræk til visse forskningsbureaukratiske øvelser, der foregår i disse tider. Selv om det siges at være de allerførste rapporter, der her fremlægges, er man dog nået langt nok til at omridset af en konklusion anes, - og den må lyde, at statslig forskningsstyring som en bestræbelse næppe har udsigt til at få større effekt. Den enkelte forsker er svær at styre, projekter og grupper ligeså, og helt galt er det, når man taler om den samlede forskning i et land. Et af kapitlerne søger således at sandsynliggøre, at de nazistiske forsøg på at målrette og kontrollere den tyske forskningsverden var lidet effektive. Ustyrligheden er måske ikke bare et mere eller mindre beklageligt faktum, -det kan være udtryk for nogle af de mest fordelagtige egenskaber ved det såkaldte forskningssystem. »Det som fra ét synspunkt er »kaos«, kan fra et andet synspunkt være udtryk for en kreativ mangfoldighed i den intellektuelle produktion, det kan fortolkes som tilpasning til en særdeles kompleks omverden, som i nogen grad er skabt af forskningen selv,« hævder Egil Fivelsdal således i et af bogens kapitler, og han har selvfølgelig ret.

Forskergruppen har til formålet udviklet et styringsbegreb som opererer med fem underbegreber, nemlig *bureaukrati*, *marked*, *demokrati*, *kollektiv* og *viden*, alt i forhold til selve styringsbegrebet, der i

al sin enkelhed defineres som »social påvirkning af mennesker, der fører til ændret adfærd«. Nærværende anmelder er ikke ganske overbevist om, at denne sammenbringning af begrebsmæssige elementer fra forskellige verdener og begrebslogiske niveauer er en gevinst for studiet af forskningsstyring, men han medgiver gerne, at begreberne har virket inspirerende på flere af forfatterne, selv om de rigtignok har fået noget yderst forskelligt ud af at bruge kategorierne til at disponere deres materiale ud fra. I kapitlet, hvor dette begrebsapparat udvikles, findes også et forsøg på at diskutere styringens dynamik. Det forekommer, at diskussionen lykkes bedst, når den ikke bliver for abstrakt.

For en overfladisk betragtning kan de to sidstnævnte styringsformer, *kollektiv* og *viden*, forekomme uigennemsigtige. Det, der hentydes til med dem, er f.s.v. noget velkendt, nemlig de mere eller mindre internaliserede adfældsregulatorer, der præger et fungerende forskersamfund, og som bl.a. gennem inertieffekter kan skabe modvægt mod de mere direkte styringsforsøg. Her har forfatterne fat i noget gammelt kendt, men yderst centralt, som ofte glemmes i debatten.

Må det i forbindelse med disse begreber være tilfaldt at komme med et enkelt hjertesuk. Forfatterkollektivet er overvejende sammensat af personer med organisationsteoretisk og organisationssociologisk baggrund. Deres skriftlige form er med enkelte undtagelser gennemarbejdet, men den faglige baggrund fører nok let til et sprogbrug, der adskiller sig fra den, som andre samfundsvidenskaber dyrker ville benytte sig af, og desværre gøres der ikke meget for at relatere terminologien »på tværs«. Man kunne i denne forbindelse ønske sig, at forskergruppen ville forholde sig til ældre tiders terminologi, f.eks. til den i en dansk betænkning om forskningsstyring anvendte sondring mellem ressource-, ordre- og rekrutteringsstyring, en sondring, der ihvertfald også indfanger nogle væsentlige sider af styringsproblematikken. Det forekommer nærværende anmelder, at festskriftets delvis eksplicitte konklusion måtte nuanceres noget, hvis også disse aspekter blev taget i betragtning.

Lad ikke disse bemærkninger fordunkle, at der er tale om en stimulerende diskussion, som bl.a. er et gavnligt *empirisk* supplement til Peter Olesen Larsens debatbog om forskningspolitik.

En væsentlig del af bogen er helliget det, Flem-

ming Agersnap kalder »forskerens tvetydige karrierestart« og som en af hans yngre kolleger fra *sit* perspektiv kalder »den unge forskers lidelser«. De, der i disse år starter en usikker forskerkarriere, og ikke mindst de, der måtte komme til det inden for rammerne af den bureaukratiske plan, der er fremlagt af undervisningsministeriet, vil kunne nikke genkende til problemet med, at man næsten skal have udført projektet, førend man kan skrive en bæredygtig ansøgning til forskningsrådet eller til andre bevilgende myndigheder. Man vil også kunne læse tankevækkende ting om de evalueringsprojekter, der i stigende omfang igangsættes af ministerier og andre offentlige myndigheder, som måske endda kun ønsker at få foretaget en pseudo-evaluering. Det bliver næppe særlig attraktivt at være ung forsker i dette program- og administratorstyrede sektorforskningsområde, hvor videnskabsbegrebet bliver strakt ud over bristepunktet. Men nogle kan måske finde trøst i den nye kollektive stil inden for samfundsvidenskabernes: »Stadig mere forskning synes at blive organiseret som projekter med styregrupper, referencegrupper, projektadministratorer, projektmedarbejdere, skemaer, tidsfrister, budgetter og afrapporteringsprocedurer. Forskningen bliver gjort til projekter. Projekterne forhandler med hinanden, skriver til opdragsgiverne, projekterne kan være i godt humør eller fornærmede. Projekter tager imod om torsdagen og holder fødselsdage og receptioner«, siger en af forfatterne i en næsten uhyggeligt rammede karakteristik af denne forskningsstil, som så mange sætter pris på.

At skrive om forskning, om metodik, styring og lignende meta-emner er ikke enhver givet. Som regel kræver det en vis erfaring samt nogen evne til at hæve sig op, hvor udsigten er god. Det lykkes vel ikke lige godt for alle bidragsyderne her, men de fleste har dog væsentlige ting at sige. Den, der klart hævder sig i selskabet, er Torben Beck Jørgensen. Han er behageligt uimponeret, han skriver godt, og han har virkelig noget på hjerte. Hans drøftelse af vanskelighederne ved at studere den administrative organisation som en »lukket virkelighed« er spændende læsning. Alle de administratorer, der i tidens løb har beklaget sig over, hvor svært det er at få universitetsforskerne til at drive administrativt relevant forskning burde tvangsindlægges til at læse dette kapitel. Det samme burde iøvrigt - selv om det desværre ikke kan ske med tilbagevirkende kraft - nogle forskere i provinsen og nogle medlemmer af et forskningsråd.

Perlen i bogen er dog Torben Beck Jørgensens selvbiografiske beretning om de problemer, der knyttede sig til udarbejdelsen af licentiatafhandlingen om »Når staten skal spare«. Her er perspektiv, modenhed, kritisk sans og humor. Anmelderen skal helt til C. Wright Mills' 1959-afhandling »On Intellectual Craftsmanship« for at finde noget lignende og dette er næsten lige så godt. Kapitlet bør blive et

nyttigt korrigerende pensum til de samfundsvidenskabelige metodebøgers glatte fremstillinger af forskningsprocessen.

Torben Agersnap har altid plæderet for, at unge og begyndende forskere bør ha' mindst ét frit »skud i bøssen«. Tiderne går nok desværre mod dette synspunkt, - men glædeligt er det at se, at der i dette festskrift findes ikke så få bidrag, der vidner om at tanken har haft noget for sig. Bogen kommer derved også til at fungere som en påmindelse om, at det betaltende samfund selv i spare- og styringstider bør have råd til at tage chancer og til at lade forskere »lege«.

Mogens N. Pedersen
Institut for offentlig
økonomi og politik,
Odense Universitet

Anmeldelse:

Dansk sikkerhedspolitik og forslagene om Norden som kernevåbenfri zone. 202 s.

Årsberetning 1981. 1-2. Det sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalg. 308 + 178 s.

Forlaget Europa, Kompagnistræde 33, 1208 København K.

Ved en regeringsbeslutning af 14. oktober 1980 ned-sattes pr. 1. januar 1981 et dansk sikkerheds- og nedrustningspolitisk udvalg. Dets medlemmer blev udnævnt af regeringen - »ud fra hensynet til en alsidig repræsentation af politisk og faglig sagkundskab«, men iøvrigt handler udvalget »på eget ansvar og er i sin virksomhed ikke underlagt regeringen eller dens myndigheder«. Til at lede udvalget udpegede regeringen et formandskab og en formand - og lige så interessant var, »at udvalgets årlige beretning samt dets udtalelser og redegørelser iøvrigt udarbejdes af udvalgets formandskab og på dets ansvar efter stedsfunden drøftelse i udvalget på grundlag af formandskabets oplæg«.

Man kan anstille mange betragtninger over denne konstruktion, som tilsyneladende er inspireret af Det økonomiske Råd - med formandskabet som »vismændene«. Anskuer man den i et historisk perspektiv, kan man let genkende de forslag, som regeringsudvalget fra 1968 fremsatte ved afgivelsen af den såkaldte Seidenfaden-rapport i 1970. Det gælder også udvalgets formål, der er opregnet i 5 »skal«er, som findes optrykt forrest i alle 3 bøger.

Det er i følge disse formuleringer ikke så lidt, der er lagt på formandskabets skuldre. Det er da også dette 6-mands kollegium, bestående af formanden, ambassadør S. G. Melbin, major M. H. Clemmesen, kommitteret Henning Gottlieb fra statsministeriet og tre universitetsfolk, Anders Boserup, Bertel Heurlin og Bjarne Nørretranders, der har påtaget sig ansvaret for de næsten 700 sider, som udvalget har offentliggjort i 1982. Det er i sig selv en imponerende arbejdsindsats, som vidner om formandskabets energi og virketrang.

Bogen om Norden som kernevåbenfri zone blev allerede »sivet« til pressen i det tidlige forår. Det fremmede ikke den mere tænksomme debat om den. Da den endelig forelå trykt og tilgængelig for udenforstående, orkede ingen at beskæftige sig med den. Det er synd. Bogen burde kunne danne udgangspunkt for mange vigtige overvejelser om dansk sikkerhedspolitik, om kernevåbenproblemet - både i og uden for Norden - og sidst, men ikke mindst om formandskabets arbejdsform og hele udvalgets muligheder for at opfylde sine mange formål.

Bogen er først og fremmest en velskrevet og relevant materialesamling. Kapitlerne III, IV og V - der tilsammen udgør næsten halvdelen af bogen - omhandler »Det nordiske sikkerhedspolitiske

mønster«, »Kernevåbenfrie zoner« og »Initiativer og reaktioner vedrørende en kernevåbenfri zone i Norden«. De er bogens bedste og nyttigste, fordi der her - i flydende form - fremlægges en lang række uomgængelige kendsgerninger, som må tage i betragtning ved enhver overvejelse om Norden - inklusive Danmark - som kernevåbenfri zone. Her er skabt et vidensarsenal, som både tilhængere og modstandere må forholde sig til. Kendskab til kendsgerninger er altid godt. Men kendsgerninger uden klart formuleret analyse kan risikere at blive en dødvægt for de overvejelser og den debat, som udvalget også har til formål at stimulere. Det kan have været nødvendigt for formandskabet at foretage denne empiriske kortlægning for at klargøre sig sin selvvalgte arbejdsopgave, og den kan andre da også have glæde af. Men mere afgørende - og ret beset også mere spændende inden for udvalgets formål - er den måde, hvorpå formandskabet har valgt at fortolke disse kendsgerninger. For et eller indtil flere valg må formandskabet have truffet - selvom de ikke delagtiggør læserne i det.

I kapitel I fremlægges kortfattet en problemformulering, der opridser de aktuelle forudsætninger for den danske debat om kernevåbenfrie zoner. Den må nærmest opfattes som en begrundelse - nogle vil mene apologi - for at formandskabet overhovedet har beskæftiget sig med dette problem. I kapitel II gives en ligeledes kortfattet redegørelse for »Strategiske forudsætninger - globale, europæiske og nordiske aspekter af kernevåbenproblematikken«. Her aner den årvågne læser konturerne af den militærstrategiske tankegang, der er anvendt som formandskabets analyseredskab. Men det siges ikke klart, og det diskuteres slet ikke, om man med lige så stor berettigelse kunne anlægge andre tankegange ved en analyse af Norden som kernevåbenfri zone. Det kunne dog have været en interessant overvejelse, som også kunne have bidraget til at belyse rækkevidden af og begrænsningen i en militær-strategisk betragtningsskema. Mit argument er ikke, at en militær-strategisk betragtningsskema er uinteressant eller ligegyldig, men udelukkende, at den ikke er den eneste mulige, når man skal »vurdere Danmarks sikkerhedspolitiske situation og problemer omkring dansk sikkerhedspolitik i en bred politisk og økonomisk sammenhæng«. Endelig når man med spænding og forventning til kapitel VI, der bærer overskriften »Norden og kernevåbenfrihed«, for her må

konklusionerne da blive draget og forfatterne diskutere de mange forskellige fortolkningsmuligheder af deres fremlagte dokumentation. Allerede dagspressen i foråret forstod så meget, at bogens konklusion nærmest var et nej til at arbejde videre med overvejelserne om Norden som et begrænset kernevåbenfrit område. Men præmisserne for denne konklusion trængte af naturlige årsager ikke igennem. De er faktisk de mest spændende. Hvis man nemlig lægger sin analyse fast inden for en militær-strategisk tankegang og dertil kommer en noget formel juridisk fortolkning af indholdet i Danmarks medlemskab af NATO, så giver forestillingerne om et kernevåbenfrit Norden ikke megen fornuft. Især er der grund til at problematisere den fremlagte opfattelse af NATO-medlemskabet. Der skrives meget om »solidaritet« og Danmarks forpligtelser inden for denne forsvarsalliance. Men ikke ét sted drøftes, hvordan og af hvem, denne solidaritets substantielle indhold og forpligtelsens rækkevidde og begrænsning afgøres - hverken rent empirisk gennem NATO's 33-årige beståen eller teoretisk ved forskellige tænkbare situationer. NATO fremstår som en spejldertrop med musketéridealer, hvilket turde være lidt vel naivt.

Selvfølgelig er formandskabets konklusion holdbar og rigtig på de selvvalgte præmisser, som det har opstillet. Samme konklusion kunne formentlig opnås ved mange andre analysemåder. Men den manglende diskussion og overvejelse af alternative betragtningmåder gør bogen lukket og uinspirerende for en intellektuel debat. Den kan desværre alt for let lægges til side som blot endnu et legitimeringsforsøg for den udenrigs- og sikkerhedspolitiske linie, som et flertal i folketinget og formentlig også i befolkningen går ind for. Men havde man behøvet et helt udvalg, et becosteligt sekretariat og et arbejdsomt 5-spand med førerhest for at opnå det?

Det rejser endelig spørgsmålet om formandskabets arbejdsform og udvalgets muligheder. Det er jo ikke nogen hemmelighed, at der har været visse uoverensstemmelser ved arbejdets begyndelse og heller ikke, at formandskabets valg af genstanden for det første rapport førte til partipolitisk kritik og modvilje. Ingen er jo heller i tvivl om, at spørgsmålet om Norden som kernevåbenfrit zone er et indenrigspolitisk kontroversielt emne. Jeg mener ikke, formandskabet eller udvalget af den grund skal afholde sig fra at behandle et emne. Men det bør gøre det i åbenhed og med det formål at tilføre den politiske debat nye dimensioner. Formandskabet har gentaget det ulykkelige valg fra Seidenfaden-udvalget, at det kun udtaler sig i enighed. Hvorfor dog det? Det er jo ikke noget blot para-politisk organ, og det ville være ulykkeligt, hvis det begyndte at opfatte sig som sådan. I det må og skal meninger og synspunkter gerne brydes - selvfølgelig på en kvalificeret måde - således at partipolitikerne, politikerne uden for partierne og alle andre medborgere, som er optaget af spørgsmålet om Danmarks sikkerhed får tilført nogle impul-

ser til at klargøre sig, hvor de vigtige politiske valg ligger. Det er det en formodet sagkundskab bedst kan bruges til - og den må for alt i verden ikke i sin iver efter aktuel gennemslagskraft og skulderklapning give afkald på sin intellektuelle nysgerrighed og ærlighed.

På baggrund af bogen om Norden som atomvåbenfrit zone, fremstår årsberetningen som en langt mere nuanceret bog. Formandskabets indledningsartikel om »Hovedtræk i udviklingen i 1981« udmærker sig især ved sin korthed. Den afviger ikke meget fra den artikel, som udenrigsministeriets direktør hvert år skriver til »Dansk udenrigspolitisk Årbog«. Men iøvrigt rummer årsberetningens 1. bind 10 meget læseværdige artikler af lige så mange forfattere. Bertel Heurlin har skrevet om »De to supermagters modstående opfattelse af det internationale system«, Nikolaj Petersen om »Amerikansk udenrigspolitik: Kontinuitet eller nybrud?« og Erik Beukel om »Reagan-administrationens forsvarspolitik: Ændringer og kontinuitet. Jørgen Dragsdahl skriver om »Rustningskontrol i krise«, Jens Thomsen om »Europa og dollaren« og Bjarne Nørretranders om »Polens krise og Europas sikkerhed«. Erling Bjøl behandler »Kontinuitet og forandring i fransk sikkerhedspolitik«, Lauri Karvonen »Hovedlinier og aktuel debat i finsk sikkerhedspolitik«, mens Ole Sippel skriver om »Mellemøsten 1981: Nye og gamle spillere, men problemerne forblev« og Henrik Fugmann om »OPEC-landenes rolle i det internationale finansielle system«.

Som man kan se af denne opremsning drejer det sig om vidt forskellige, men alle meget vigtige sider af sikkerhedsproblemet generelt - også det danske. Jeg synes, forfatterne gør klogt i at behandle deres forskellige emner uden anstrengte forsøg på at relatere dem direkte til dansk sikkerhedspolitik. Et værdigt formål må jo også være at anskue de mere omfattende sikkerhedsproblemer, som Danmarks kun udgør en begrænset del af. Endvidere virker det nyskabende inden for traditionel dansk tænkning om sikkerhedspolitik, at to af artiklerne - Jens Thomsens og Henrik Fugmanns - så klart er koncentreret om de økonomiske sikkerhedsproblemer. Alle artikler kan anbefales som både tankevækkende og fuld af information. Fortsætter formandskabet denne linie, kan årsberetningen blive en værdifuld oversigt over væsentlige sider af den internationale politik. Den risikerer at komme i konkurrence med »Dansk udenrigspolitisk Årbog«, der udgives af Dansk udenrigspolitisk Institut. Men bortset fra indledningsartiklen er der ikke tale om nogen gentagelse, så det er vel ret beset kun glædeligt, hvis der er midler og publikum til to så gode publikationer.

Årsberetningens 2. bind er først og fremmest dokumentarisk. Emnet er de internationale nedrustningsdrøftelser. Peter Michaelsen giver en ganske kort oversigt over »De internationale nedrustningsdrøftelser i 1981«, mens resten af bogen rummer båd-

de beretninger og dokumenter fra de stedfundne forhandlinger om nedrustning. Bindet er et glimrende arbejdsredskab. Det må vel betragtes som formandskabets nuværende forestilling om, hvordan det skal opfylde den del af sin forpligtelse, som hedder, at det »skal have opmærksomheden henvendt på de muligheder, der måtte være for, at Danmark fremsætter forslag i forbindelse med internationale afspændings- og nedrustningsbestræbelser«. Det minder meget om de årlige beretninger fra det tidligere nedrustningsudvalg, som nu er opgået i det nye udvalg. Men på længere sigt ville det være ønskeligt, om formandskabet formåede at sammentænke sikkerheds-, afspændings- og nedrustningsaspektet, som også har gode traditioner inden for dansk udenrigspolitisk tænkning.

Det af regeringen nedsatte sikkerhedspolitiske og nedrustningspolitiske udvalg har udvist påskønnelsesværdig flid. Det må de bevilgende myndigheder og initiativtagerne se på med glæde og tilfredshed. Men udvalget opfylder ikke sin mission - sådan som jeg vil fortolke den - hvis det udvikler sig til blot endnu en ny underafdeling af vort iøvrigt udmærkede udenrigsministerium. Det er ikke noget regeringsudvalg - det er ikke »underlagt regeringen eller dens myndigheder«. Det har en mulighed for at tænke nyt, dybt, åbent og anderledes. Kun ved at bruge den mulighed har det sin berettigelse.

Ole Karup Pedersen
Institut for Samfunds-
fag
Københavns Universitet

Polens krise

Et udviklingsperspektiv. Ole Nørgaard, Esbjerg 1982.

Ole Nørgaard har skrevet en bog om Polen, som forekommer at have en særlig og aktuel interesse set i lyset af begivenhederne i Polen fra sommeren 1980 til indførelsen af militærdiktaturet den 13. december 1981.

Forfatteren kalder selv bogen i undertitlen for »et udviklingsperspektiv«, hvilket formentlig angiver formålet med den: Der skal gives en gennemgang af de »kerneelementer« hvis optræden førte til en katastrofe for det kommunistiske system i Polen.

I første del af bogen foretages blandt andet en gennemgang af den politiske udvikling i Polen, hvor det forekommer mig, at det på trods af, at den er operationaliseret i politologiske begreber som institutionalisering, effektivitet og legitimitet, ikke kan ses, hvilke bestemte årsager, der har krævet, at man for at redde systemet måtte gribe militært ind. Men det er muligt, at selve de politiske begreber er så uklare, at en generel forklaringsramme for begivenhederne i Polen ikke kan opnås ved deres hjælp.

Det forekommer mig, at Nørgaard i beskrivelsen af modsætningerne mellem staten, partiet og samfundet undervurderer begrebet nation, der i fortiden har spillet og stadig spiller en stor rolle i Polen.

Allerede i beskrivelsen af den økonomiske og sociale udvikling synes det at komme klart til udtryk, hvad Nørgaard mener med den polske krise. En alt for hurtig gennemført industrialisering og urbanisering skabte en økonomisk krise med sociale konflik-

ter, der gav basis for oprør imod det politiske system. Det omtales her, at de polske sociologer har fundet ud af, at en »ruralisering af byerne« eller »ruralisering af arbejderklassen« fik konsekvenser for arbejderklassens politiske indstilling.

Det vil sige, at selve dannelsen af arbejderklassen i Polen efter det kommunistiske partis magtovertagelse, har bidraget til en kritisk politisk bevidsthed over for det kommunistiske system. Nørgaard opererer også med to begreber »masseniveauet« og »eliteniveauet« når det drejer sig om beskrivelse af medlemskabet og magtfordelingen i det polske kommunistiske parti. Det interessante ved det er, at på »masseniveauet« skete der en »deproletarisering« ved medlemskabet i partiet, hvor funktionærer faktisk begyndte at udgøre den mest betydningsfulde sociale gruppe i partiet. På »eliteniveauet« diskuterer Nørgaard kun sammensætningen af det polske kommunistiske partis centralkomité, der tydeligt viser, at partifunktionærerne har hele magten og arbejdernes repræsentation i centralkomitéen bruges til at pynte partiets navn: Det Polske Forenede Arbejderparti.

Det er det samme i alle østeuropæiske lande, hvor partifunktionærerne for lang tid siden har overtaget kontrollen i partiet og afgjort elitens karakter. Det nye er, at systemet i denne form, i forhold til andre østeuropæiske lande, i Polen møder så stor modstand, at man uden om partiet ville opbygge et nyt socialt og politisk system.

	Folk med tillid	Folk med manglende tillid	Ingen mening
1. Den katolske kirke	94 %	3 %	3 %
2. »Solidaritet«	90 %	6 %	4 %
3. Hæren	89 %	3 %	8 %
4. Parlamentet	82 %	11 %	7 %
5. Statsrådet	73 %	17 %	10 %
6. Regeringen	69 %	26 %	5 %
7. Bagmandspolitiet	69 %	20 %	11 %
8. Den offentlige Anklager	60 %	29 %	11 %
9. Domstolene	59 %	30 %	11 %
10. Andre fagforeninger	56 %	30 %	14 %
11. Det demokratiske parti	53 %	18 %	29 %
12. Den polske Enhedsfront	50 %	22 %	28 %
13. Bondepartiet	46 %	25 %	29 %
14. Politiet	42 %	51 %	7 %
15. Det polske komm. parti	32 %	60 %	8 %

Således er det ikke overraskende, at forholdet mellem borgerne og magten opfattes i »os« og »dem« kategorier, og at det store flertal af befolkningen af forskellige grunde afviser det sociale system i Polen og betragter det som fremmed og ikke af polsk afstamning.

Der rejser sig naturligvis det spørgsmål, om det kommunistiske system overhovedet havde haft en chance for at overleve uden det som skete den 13. december 1981.

Der findes i hele bogen en masse tabeller, som belyser mange problemer, men som dog ikke kommer med en klar afklaring på den støtte, systemet egentlig havde i tiden omkring »Solidaritets« opblomstring, hvor det blev muligt, uden begrænsninger at lave opinionsundersøgelser.

De mest kendte undersøgelser fra 1980 og 1981 som til en vis grad svarer på det spørgsmål kommer kun indirekte frem i bogen. Jeg tænker her på undersøgelsen, lavet i Polen af den kendte franske ugeavis Paris-Match, offentliggjort i nr. 1643 fra 21. november 1980, om hvem polakkerne ville stemme på, hvis der skulle være frie valg i Polen.

Resultaterne blev her følgende:

Kommunisterne	3 %
Socialdemokraterne	27 %
De kristelige demokrater	34 %
Bondepartiet	4 %
De liberale, nationalisterne og andre borgerlige grupper	19 %
Ingen mening	13 %

En anden undersøgelse, der antydes i bogen, er den polske Gallupundersøgelse fra 4. og 5. maj 1981, offentliggjort i den polske ugeavis »Kulisy« nr. 24 fra 14. juni 1981. Der blev her fokuseret på tillid til de vigtigste samfundsinstitutioner.

Begge undersøgelser, her gengivet i sin helhed og i Nørgaards bog kun i enkelte bemærkninger, ville jeg betragte som de mest forklarende for den polske udvikling fra 1945, hvor man installerede den kommunistiske magt, til den 13. december 1981.

Disse undersøgelser viser den mest udtalte fremmedgørelse over for systemet. Den er gået fra generation til generation i form af manglende tilslutning eller overbevisning blandt befolkningen og kan betegnes som værende i det mindste et bevis på at partiets politiske indflydelse er væk. Med andre ord, den sociale virkelighed i Polen bevæger sig hele tiden i modsat retning af det kommunistiske bureaukratis imperative krav om total magt. Derfor skal bogens konklusion om det uundgåelige indgreb fra hærens side henvise til den kendsgerning, at det sociale system i Polen ikke mere er i stand til at sikre den typiske magts præmisser, således som man har det i de andre kommunistiske lande.

Den polske krise må også efter at man har læst Nørgaards bog, betragtes som uløselig under det nuværende sociale system.

Zygmunt Tkocz
Institut for
Nationaløkonomi og
Sociologi:
Odense Universitet